

Nr 21.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag angående fortsatt tillämpning av lagen den 5 mars 1943 (nr 78) om jämkning av arrendeavtal i vissa fall, m. m.; given Stockholms slott den 14 januari 1944.

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t föreslå riksdagen att

dels jämlikt § 87 regeringsformen antaga härvid fogat förslag till lag angående fortsatt tillämpning av lagen den 5 mars 1943 (nr 78) om jämkning av arrendeavtal i vissa fall;

dels ock bifalla det förslag i övrigt, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

A. Pehrsson-Bramstorp.

Förslag
till
Lag
angående fortsatt tillämpning av lagen den 5 mars 1943 (nr 78)
om jämkning av arrendeavtal i vissa fall.

Härigenom förordnas, att vad i lagen den 5 mars 1943 om jämkning av arrendeavtal i vissa fall stadgas i fråga om år 1943 skall gälla jämväl år 1944.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift från trycket utkommit i Svensk författningssamling.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 17 december 1943.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WIGFORSS, SKÖLD, ERIKSSON, QUENSEL, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER, GJÖRES, EWERLÖF, RUBBESTAD.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anför chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Pehrsson-Bramstorp.

Genom beslut vid 1942 och 1943 års riksdagar antogos särskilda lagar om jämkning av arrendeavtal i vissa fall. Dessa lagar utfärdades den 6 mars 1942 (nr 72) och den 5 mars 1943 (nr 78).

Enligt sistnämnda lag kan arrendator påfordra skälig jämkning i arrendeavtal under förutsättning att detta slutits före den 1 september 1940 och arrendatorn däri åtagit sig att utgöra arrendet till minst hälften genom avlämnande av mjölk eller smör. Såsom förutsättning för att jämkning som här avses skall kunna ske fordras tillika, att arrendevillkoren på grund av rådande förhållanden befinnas för arrendatorn oskäligt tyngande. Jämkningsen kan endast avse det i mjölk eller smör bestämda arrendet såvitt angår år 1943 (1 §).

I 2 § av lagen stadgas, att, därest arrendator, som skall frånträda den arrenderade fastigheten under år 1943, enligt arrendeavtalet åtagit sig att vid frånträdandet avlämna viss myckenhet stråfoder eller annat jordbruksalster, arrendatorn skall äga, där brist förefinnes i den fastställda myckenheten på grund av omständigheter, till vilka han icke varit vållande, rätt att i skälig omfattning vinna befrielse från skyldighet att ersätta bristen. Lagens 3 § upptager föreskrifter rörande förfarandet, för den händelse jordägaren och arrendatorn icke kunna enas om den jämkning av arrendet, till vilken arrendatorn enligt 1 § är berättigad, eller om det sätt, varpå jämkningen skall komma arrendatorn till godo, eller, i fall som avses i 2 §, om arrendatorns befrielse från ersättningsskyldighet gentemot jordägaren eller omfattningen därav. I dylika fall skall frågan avgöras av en särskild nämnd. Sådan nämnd skall bestå av tre personer och tillsättas för område, som Kungl. Maj:t äger bestämma. En av ledamöterna, vilken tillika skall vara ordförande i nämnden, skall utses av Kungl. Maj:t. För varje hushållningssällskaps verksamhetsområde skola av länsstyrelsen utses två ledamöter, vilka skola tjänstgöra i nämnden vid behandling av ärende angående arrendeavtal rörande fastig-

het inom det område, för vilket de utsetts. Den ene av dessa ledamöter skall vara ägare av jordbruksfastighet och den andre arrendera sådan fastighet. För ordföranden och varje ledamot skall förordnas en suppleant. Vill arrendator påkalla nämndens prövning av tvist som avses i lagen, skall han vid äventyr av talans förlust bevisligen därom hava underrättat jordägaren före utgången av år 1943. Mot nämndens beslut må talan icke föras.

Där ej annorlunda mellan jordägaren och arrendatorn åsämjes, må den jämkning av arrendet, till vilken arrendatorn enligt 1 § är berättigad, icke utan synnerliga skäl av nämnden bestämmas på sådant sätt, att därigenom arrendet i vad det bestämts i mjölk eller smör nedsättes för den tid jämkningen avser med mer än två tredjedelar av prisstegringen efter den 14 mars 1940 å nämnda produkter. Befrielse från skyldighet att ersätta sådan brist som avses i 2 § må ej mot jordägarens bestridande utan synnerliga skäl medgivnas till större del än två tredjedelar av bristen (4 §).

Ersättning till nämndens ordförande och ledamöter skall bestämmas enligt de grunder som Kungl. Maj:t fastställer. Ersättningen till ordföranden skall gäldas av allmänna medel (5 §).

Av nämnden meddelad dom skall efter överexekutors förordnande gå i verket lika som domstols lagakraftäggande dom (6 §). Utöver vad i 3—5 §§ stadgats skola beträffande nämnden bestämmelserna i lagen den 14 juni 1929 om skiljemän i tillämpliga delar lända till efterrättelse (7 §). Kungl. Maj:t äger meddela för lagens tillämpning erforderliga föreskrifter (8 §).

I kungörelse den 5 mars 1943 (nr 79) ha upptagits bestämmelser angående nämnd, som avses i ifrågavarande lag. Enligt kungörelsen skola finnas fem nämnder.

För täckande av kostnaderna för de i lagen öförmälda nämnderna anvisades under anslagstiteln Kostnader i samband med jämkning av vissa arrendeavtal för budgetåret 1943/44 å driftbudgeten under nionde huvudtiteln ett förslagsanslag av 10,000 kronor.

För att vinna upplysning rörande verkningarna av 1943 års lagstiftning samt för att erhålla grundval för bedömning av frågan huruvida lagstiftning av motsvarande innehåll alltjämt erfordrades ha utlåtanden infordrats från dels ordförandena i de i 3 § av lagen öförmälda nämnderna dels ock lantbruksstyrelsen. Yttranden ha även inkommit från Sveriges lantbruksförbund och riksförbundet landsbygdens folk (RLF). I samtliga yttranden med undantag av två har tillstyrkt en förlängning av ifrågavarande lagstiftning. De yttranden, vari förlängning icke förordats, ha avgivits av *härads-hövdingen G. E. Eksell*, vilken är ordförande i nämnden för Göteborgs och Bohus samt Älvsborgs och Skaraborgs län, samt av *häradshövdingen F. Rudewall*, vilken är ordförande i nämnden för Västernorrlands, Jämtlands, Västertbottens och Norrbottens län. Häradshövdingen Eksell anser med hänsyn till *dels* det ringa intresse, som under år 1943 försports från arrendatorernas sida rörande lagens tillämpning, *dels* de två senaste årens relativt goda skördar att för närvarande behov ej föreläge av ifrågavarande lag och att den

därför ej borde förlängas. Såsom skäl för sin ståndpunkt har häradshövdingen Rudewall angivit, att inom området för nämnden för Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län någon tillämpning av lagen icke påkallats. Ur de inkomna yttrandena må i övrigt återgivas följande.

Häradshövdingen O. Hesselgren, vilken är ordförande i den nämnd, som handhar ärenden från Stockholms stad och län samt Uppsala, Södermanlands, Östergötlands och Gotlands län, har i skrivelse den 7 september 1943 yttrat i huvudsak:

Antalet mål om jämkning av arrendeavtal, som hittills handlagts av ifrågavarande nämnd, utgör 31. Samtliga dessa mål hänförde sig emellertid till 1942 års lag om jämkning av arrendeavtal i vissa fall. Något mål enligt 1943 års lag har ännu icke förekommit. Härav synes man dock icke få dra den slutsatsen, att den nya lagen varit utan verkan. Erfarenheten från tillämpningen av 1942 års lag visar nämligen, att blotta förefintligheten av lagstiftningen och kännedomen om huru denna tillämpats i flera fall lett till frivillig överenskommelse mellan jordägaren och arrendatorn. Vidare har samma erfarenhet gett vid handen, att arrendator, vilken önskar vinna jämkning i sitt arrendeavtal i hänseende som omfattas av lagstiftningen, i det längsta söker nå sitt mål på överenskommelsens väg och först i sista stund vänder sig till nämnden. Av de 31 mål, som handlades enligt 1942 års lag, anhängiggjordes sålunda blott 3 före den 1 oktober 1942 samt övriga 28 först under årets sista månader och början av år 1943. För arrendator, som vill väcka anspråk på jämkning av arrende avseende år 1943, ter det sig säkerligen naturligt att avvaktå årets skördeutfall innan han gör sina anspråk gällande. Det måste med hänsyn till det anförda antagas, att 1943 års lag haft och kommer att få verkningar, som icke kunna betecknas som ringa.

Vad angår behovet av en förlängning av 1943 års lag förmenar nämnden, att samma skäl, som betingade nämnda lag, alltjämt torde vara för handen. Härtill kommer, att 1943 års skörd — av hittills föreliggande uppgifter att döma — allmänt sett blir sämre än 1942 års. Särskilt i vissa delar av landet — såsom på ostkusten och Gotland — har växtligheten starkt lidit av torka. Behov av lagens förlängning synes alltså föreligga.

Häradshövdingen N. Wihlborg, ordförande i den nämnd som handlägger ärenden från Jönköpings, Kronobergs, Kalmar, Blekinge, Kristianstads, Malmöhus och Hallands län, har i skrivelse den 13 september 1943 anfört följande.

Lagen har inom ifrågavarande område hittills kommit i tillämpning i endast två fall, vilka båda avsett jämkning av sådana arrendeavtal, beträffande vilka jämkning medgivits redan år 1942. Det har uppenbarligen varit personliga motsättningar mellan respektive jordägare och arrendator som föranlett begäran om nämndens ingripande även år 1943. I det ena fallet har arrendeavtalet numera upphört att gälla och i det andra fallet fördes förhandlingar mellan parterna angående arrendatorns frånträdande av arrendet med det snaraste. I båda fallen förordnade nämnden om en viss mindre jämkning av arrendet.

Ehuru således nämndens ingripande såvitt angår de sydligaste delarna av landet påkallats endast i de två här nämnda fallen, kan det dock antagas att lagens tillvaro verkat att i ett icke ringa antal fall frivillig överenskommelse träffats angående jämkning av arrendeavtal, som ansetts oskäligt tyngande för arrendatorn. Att uttala ett bestämt omdöme om en förlängning

av lagen är behövlig eller icke är icke lätt. Då man dock kan utgå ifrån att den genom lagstiftningen i fråga medgivna jämkningen av vissa arrendeavtal hittills verkat gagneligt, synes det som om försiktigheten bör bjuda att man — till förhindrande för varje fall av en allt för tung belastning av sådana arrendatorer med naturaarrenden, som ingått sina arrendeavtal före dyrtidens inträde — förlänger lagstiftningen för ytterligare ett år.

Häradshövdingen I. Hessius, ordförande i nämnden för Värmlands, Örebro, Västmanlands, Kopparbergs och Gävleborgs län, har i skrivelse den 7 september 1943 i huvudsak framhållit följande.

Det sista ärendet, som handlagts av den för Värmlands m. fl. län utsedda nämnden anhängiggjordes i slutet av 1942 och avgjordes genom nämndens dom den 26 januari 1943, varigenom arrendatorn tillerkändes en väsentlig jämkning av arrendet för tiden till och med den 31 december 1942. Sedan dess har inget ärende förekommit till behandling inför nämnden. Ej heller har någon förfrågan framställts rörande lagens tolkning eller tillämplighetsområde.

I enlighet med vad som anförts i yttrande den 2 oktober 1942 rörande förlängning av 1942 års lag i ämnet torde man emellertid icke allenast av det förhållandet, att inga ärenden förekommit till handläggning inför nämnden, kunna draga den slutsatsen, att lagen varit utan verkan. I ett stort antal fall torde nämligen jämkning ha skett på frivillighetens väg. Med stöd av lagen den 5 mars 1943 har frivillig jämkning av arrendet för år 1943 i de flesta fall skett, där jämkning — vare sig frivillig eller efter nämndens beprövande — skett enligt lagen den 6 mars 1942. Den nu gällande lagen har sålunda verkat i åsyftad riktning.

Beträffande behovet av lagens förlängning torde förhållandena på det jordbrukspolitiska området icke ha undergått sådana förändringar, att en lagstiftning av nu ifrågavarande beskaffenhet kan anses obehövlig. De skäl som åberopats till stöd för förlängningen av 1942 års lag äga alltså giltighet. Lika nödvändigt som det är för staten så länge nuvarande utomordentliga förhållanden råda att kontrollera handel och andra näringsgrenar, lika nödvändigt är det att avtalsförhållandena inom jordbruket tills vidare underkastas en viss statlig reglering. Ett bestämt behov av lagens förlängning lär därför förefinnas.

Lantbruksstyrelsen har i sitt yttrande den 26 oktober 1943 uttalat följande.

Den år 1942 tillkomna lagstiftningen på ifrågavarande område motiverades av dels de dåliga skörderesultaten under åren 1940 och 1941, dels ock den stora stegringen av produktionskostnaderna för jordbrukets produkter. Ehuru skördeutfallet år 1942 blev väsentligt bättre än under föregående båda år, ansågs övervägande skäl dock tala för att jämväl under år 1943 jämkning av arrendeavtal medgäves i vissa fall.

Såväl 1942 års som 1943 års lag i ämnet har endast tillämpats i ett förhållandevis litet antal fall. Dess verkningar ha dock ej inskränkt sig till dessa fall utan torde ha sträckt sig väsentligt längre, i det att lagens blotta existens bidragit till att överenskommelse om jämkning av arrende träffats mellan vederbörande parter utan att frågan hänskjutits till sådan nämnd, som i lagen avses.

Då 1943 års skörd beträffande såväl fodersäd som hö, särskilt inom de av den under försommaren rådande torkan hårdast drabbade områdena, icke uppgått till samma storlek som under år 1942 och då jordbrukets produktionskostnader alltså äro abnormt höga på grund av krisförhållandena,

synas de skäl, som åberopades för förlängning under år 1943 av vissa delar utav 1942 års lag om jämkning av arrendeavtal i vissa fall, allttjämt vara bärkraftiga.

På grund av vad sålunda anförts får lantbruksstyrelsen förorda, att bestämmelserna i ifrågavarande lag givas förlängd giltighet under ytterligare ett år.

Riksförbundet landsbygdens folk har i yttrande den 2 november 1943 framhållit, att orsaken till att ifrågavarande lag blivit endast relativt litet utnyttjad vore att många arrendatorer icke ägt kännedom om lagens tillvaro. Anledningar till att lagen skäligen bort tillämpas hade emellertid varit väsentligt flera än de fall, där verkligen så skett.

Såsom framgår av de avgivna yttrandena ha delade meningar där kommit till uttryck beträffande frågan, huruvida behov föreligger att giva lagstiftningen om jämkning av arrendeavtal förlängd giltighet under ytterligare ett år. I två av de avgivna yttrandena har sålunda en dylik förlängning avstyrkts. Som skäl för denna ståndpunkt har bland annat åberopats, att lagen under år 1943 endast tillämpats i mycket ringa utsträckning och att behov av densamma på grund därav icke förelåge. Enligt mitt förmenande får emellertid härvidlag icke förbises det förhållandet, att frivilliga överenskommelser om jämkning av arrende säkerligen i många fall träffats mellan vederbörande parter utan att frågan hänskjutits till sådan nämnd, som avses i lagen. Lagen har alltså, såsom också framhållits i ett flertal yttranden, verkat genom sin blotta tillvaro. Enligt min mening äga samtliga de skäl, som av mig åberopades i samband med remiss till lagrådet av förslaget till 1943 års lag allttjämt sin giltighet. En omständighet som därjämte bör vinna beaktande är, att skördeutfallet för år 1943 särskilt för vissa delar av landet blivit icke obetydligt sämre än för år 1942.

Med hänsyn till det anförda anser jag mig böra förorda, att 1943 års lagstiftning gives tillämpning ytterligare ett år. I enlighet härmed har inom jordbruksdepartementet uppgjorts förslag till *lag angående fortsatt tillämpning av lagen den 5 mars 1943 (nr 78) om jämkning av arrendeavtal i vissa fall*.

Föredraganden hemställer härefter, att lagrådets utlåtande över lagförslaget, av lydelse *bilaga*¹ till detta protokoll utvisar, måtte för det i § 87 regeeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:
Benno Gårdsten.

¹ Denna bilaga, som är likalydande med det vid propositionen fogade lagförslaget, har här uteslutits.

Utdrag av protokoll, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 28 december 1943.

N ä r v a r a n d e:

justitieråden ALSÉN,
LIND,
regeringsrådet EKLUND,
justitierådet ERICSSON.

Enligt lagrådet den 21 december 1943 tillhandakommet utdrag av protokoll över jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 17 december 1943, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättat förslag till *lag angående fortsatt tillämpning av lagen den 5 mars 1943 (nr 78) om jämkning av arrendeavtal i vissa fall*.

Förslaget, som finnes bilagt detta protokoll, föredrogs inför lagrådet av t. f. byråchefen för lagärenden i jordbruksdepartementet hovrättsrådet P. O. Palmquist.

Förslaget föranledde allenast det yttrandet att en bättre utformning syntes stå att vinna, därest förslaget avfattades exempelvis så att vad i lagen den 5 mars 1943 om jämkning av arrendeavtal i vissa fall stadgas skall äga motsvarande tillämpning för det fall att arrendet avser år 1944 eller att den arrenderade fastigheten skall frånträdas under nämnda år.

Ur protokollet:
G. Lindencrona.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 14 januari 1944.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, ERIKSSON, QUENSEL, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER, GJÖRES, EWERLÖF, RUBBESTAD.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Pehrsson-Bramstorp, lagrådets den 28 december 1943 avgivna utlåtande över det den 17 december 1943 till lagrådet remitterade förslaget till *lag angående fortsatt tillämpning av lagen den 5 mars 1943 (nr 78) om jämkning av arrendeavtal i vissa fall*.

Föredraganden anför:

Lagförslaget har allenast föranlett det yttrandet från lagrådets sida att en bättre utformning syntes stå att vinna, därest förslaget avfattades exempelvis så att vad i lagen den 5 mars 1943 om jämkning av arrendeavtal i vissa fall stadgades skulle äga motsvarande tillämpning för det fall att arrendet avsåge år 1944 eller att den arrenderade fastigheten skulle frånträdas under nämnda år.

Vad lagrådet yttrat har icke givit mig anledning att frångå den av mig föreslagna utformningen av lagförslaget.

I årets statsverksproposition, nionde huvudtiteln, punkt 154, har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, till Kostnader i samband med jämkning av vissa arrendeavtal för budgetåret 1944/45 beräkna ett förslagsanslag av 5 000 kronor. Från anslaget avses att bestridas statens kostnader för det nämnds-förfarande, som avses i ifrågavarande lagstiftning. Berörda belopp om 5 000 kronor synes nu böra äskas av riksdagen.

Under åberopande av vad sålunda och i förenämnda statsrådsprotokoll för den 17 december 1943 anförts hemställer jag

dels att förenämnda lagförslag måtte jämlikt § 87 rege-
ringsformen genom proposition föreläggas riksdagen till anta-
gande;

dels ock att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att till
Kostnader i samband med jämkning av vissa arrendeavtal
för budgetåret 1944/45 under nionde huvudtiteln anvisa ett
förslagsanslag av kronor 5 000.

Kungl. Maj:ts proposition nr 21.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

Siv Schiöler.